
ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

УДК 37.016:7(477.54)

DOI 10.31654/2663-4902-2025-PP-4-226-234

Ачкасова О. В.

кандидат економічних наук, доцент
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця
oksana.achkasova@hneu.net
orcid.org/0000-0001-7137-3996

Данилов В. В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Ніжин, Україна
vitaliy.pochta.pisma@gmail.com
orcid.org/0009-0001-8486-1195

**МИСТЕЦЬКА ВЕРТИКАЛЬ ХАРКІВЩИНИ: РОЗВИТОК ПОЧАТКОВОЇ,
СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

Метою дослідження є комплексний аналіз розвитку мистецької вертикалі Харківщини наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття з урахуванням структурних особливостей, динаміки та взаємозв'язків між початковою, середньою спеціальною та вищою освітою, а також виявлення факторів, що забезпечили стійкість цієї системи в умовах пострадянських трансформацій. Методичну основу становлять історико-генетичний і порівняльний аналіз, структурно-функціональний підхід, інституційний аналіз та контент-аналіз наукових праць, що дозволило простежити еволюцію мистецької підготовки, визначити механізми її наступності та реконструювати реальну конфігурацію освітньої мережі регіону. У результаті встановлено історичні передумови становлення художньої та музичної освіти Харківщини, окреслено вплив художньої школи М. Расєвської-Іванової та музичних інституцій кінця ХІХ – ХХ століття на формування локальних традицій, а також проаналізовано розвиток початкової мистецької освіти, що залишалася найбільш стабільною й чисельною ланкою завдяки поєднанню індивідуальних занять, колективних форм і сильної методичної бази. Показано, що у 1990–2000-х роках відбувалося суттєве розширення мистецьких напрямів та перехід до інтегрованої моделі шкіл мистецтв, яка відповідала потребам громад та загальноукраїнським тенденціям синтезу мистецтв. Висвітлено структурну диференціацію середньої спеціальної мистецької освіти, що поєднала академічні училища з новими фаховими коледжами, які виконували функцію містка між початковим і вищим рівнями підготовки та забезпечували кадрову стабільність регіону. Розкрито роль закладів вищої мистецької освіти – академії дизайну і мистецтв, університету мистецтв та академії культури – які формували професійний, науковий і методичний фундамент мистецької вертикалі та здійснювали вплив на оновлення навчальних програм, підвищення кваліфікації педагогів і розвиток художньо-естетичних практик. Наукова новизна роботи полягає в удосконаленні класифікації мистецьких закладів Харківщини шляхом врахування сучасної інституційної конфігурації, профільного розширення,

територіальних відмінностей та вперше поданій комплексній інтерпретації мистецької вертикалі як цілісної системи, що забезпечує наступність змісту, кадрову безперервність і методичну узгодженість між рівнями освіти. Практична значущість полягає у можливості використання результатів для прогнозування розвитку мистецької освітньої мережі, оптимізації її структури, модернізації навчальних програм та розроблення регіональних стратегій підтримки мистецьких закладів у контексті сучасних соціокультурних викликів.

Ключові слова: мистецька освіта, Харківщина, мистецька вертикаль, початкова мистецька підготовка, середня спеціальна мистецька освіта, вища мистецька освіта, інституційна структура.

Постановка проблеми. Мистецька вертикаль Харківщини, що охоплює початкову, середню та вищу мистецьку освіту, у кінці XX – на початку XXI століття зберігала цілісність і стійкість, вирізняючись розвиненою мережею закладів, тяглістю професійних традицій і високим рівнем педагогічного потенціалу. Це робить регіон показовим для аналізу функціонування мистецької освіти в умовах суспільних трансформацій.

Актуальність теми зумовлена потребою з'ясувати, як мистецька система адаптувалася до соціально-економічних і нормативних змін пострадянського періоду та які фактори забезпечили її стійкість у складних умовах 1990-х років. Попри наявність значного історичного матеріалу, розвиток мистецької вертикалі Харківщини досліджений фрагментарно: окремі ланки освіти вивчаються відокремлено, а питання їх взаємодії, спадковості змісту та ролі вищих інституцій у підтримці шкільної мережі залишаються недостатньо проаналізованими.

У сучасних умовах, коли культурна освіта дедалі більше впливає на розвиток людського капіталу та регіональної ідентичності, системне вивчення мистецької вертикалі Харківщини набуває особливого значення. Це дозволяє виявити механізми її стійкості та визначити напрями подальшої модернізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових праць, присвячених розвитку освіти й мистецького виховання в Україні, засвідчує наявність кількох ключових дослідницьких напрямів. Історико-освітні студії Л. Березівської [1] та О. Лаврут [9] розкривають еволюцію загальноосвітніх реформ і соціокультурні умови, у яких формувалася мережа мистецьких закладів. Другий напрям охоплює дослідження специфіки й динаміки мистецького навчання: у працях Н. Говтур [4], колективній монографії під ред. Л. Масол та у роботі В. Кушніра [8] простежено змістові й організаційні засади художньо-естетичної освіти та історичні передумови її профільності. Музично-педагогічні традиції національної мистецької школи докладно висвітлені у підручнику С. Салдан, О. Король та Е. Тайнель [11] і в дослідженні К. Юхименко [16]. Третій напрям становлять естетико-педагогічні праці, присвячені формуванню художньо-естетичної культури: дослідження М. Бояринцевої та Л. Ковальчук [2], О. Дубасенюк і Н. Сидорчук [6], концептуальні положення І. Зязюна [7], роботи О. Отич [12] та Ю. Пелешок [13], де проаналізовано емоційно-чуттєвий розвиток особистості засобами мистецтва. Окремим напрямом залишаються студії з підготовки педагогічних кадрів – праця Т. Шарненкової та монографія М. Супрун і В. Шевченко [14], у яких розглянуто тенденції диференціації та індивідуалізації навчання. Попри широту цих підходів, більшість досліджень фокусуються на окремих ланках мистецької освіти, тоді як комплексний аналіз функціонування мистецької вертикалі Харківщини як цілісної системи залишається недостатньо розробленим, що зумовлює потребу подальших студій.

Мета статті. Метою статті є комплексний аналіз розвитку мистецької вертикалі Харківщини у кінці XX – на початку XXI століття шляхом виявлення структурних особливостей, динаміки та взаємозв'язків між початковою, середньою та вищою ланками мистецької освіти, а також визначення закономірностей інституційних змін і

чинників, що вплинули на формування сучасної регіональної моделі мистецької підготовки.

Виклад основного матеріалу. Розвиток мистецької освіти Харківщини наприкінці XX – на початку XXI століття відбувався в умовах суспільних трансформацій, зміни культурної політики та модернізації освітньої системи. Регіон вирізнявся високою концентрацією мистецьких закладів усіх рівнів, що забезпечило формування цілісної мистецької вертикалі й підтримало її стабільність у перехідний період.

Історичні витоки художньої та музичної освіти пов'язані зі школою М. Раєвської-Іванової, яка у другій половині XIX століття заклала підвалини місцевої художньої школи, та з розвитком музичних інституцій, що сформували стійкі педагогічні традиції регіону [8]. У радянський період Харківщина стала одним із найбільш насичених мистецьких осередків країни. Як підкреслює О. Лаврут, саме 1960–1980-ті роки забезпечили формування густої мережі шкіл естетичного виховання, що створило потужну інфраструктурну основу для мистецької вертикалі [9]. Завдяки цьому мистецька мережа регіону виявилася стійкою до економічних потрясінь початку 1990-х років.

Початкова мистецька освіта була найбільш розгалуженою ланкою системи. У 1998 році в області діяло 79 мистецьких шкіл, що стало одним із найвищих показників в Україні [3]. Основна частина закладів зосереджувалася у Харкові, однак мистецькі школи функціонували й у великих районних центрах, забезпечуючи культурні потреби громад.

Ключовою особливістю початкової підготовки залишалася домінантність індивідуальних занять, які сприяли розвитку творчої уяви, інтерпретаційних навичок та емоційної виразності. Як зазначають О. Дубасенюк і Н. Сидорчук, саме індивідуальна форма дозволяє найкраще враховувати потенціал кожної дитини та формувати її художньо-творчу компетентність [6]. Паралельно застосовувалися колективні форми – хори, ансамблі, оркестри, пленери й студійні заняття, що забезпечували соціалізацію та розвиток навичок колективної творчості.

У 1990–2000-х роках відбувалося активне розширення мистецьких напрямів: відкривалися хореографічні, театральні, декоративно-прикладні та естрадні відділення, що відповідало потребам громад і робило школи більш універсальними. Загальноукраїнська статистика підтверджує цю тенденцію: кількість шкіл мистецтв зросла з близько 110 на початку 1990-х до 370 у 2005/06 навчальному році. На Харківщині процес інтеграції також проявився, проте регіон зберіг значну кількість класичних музичних і художніх шкіл завдяки сильним історичним традиціям та кадровій базі. Табл. 1 відображає загальноукраїнську динаміку.

Таблиця 1

Динаміка розвитку мистецьких шкіл України (1990/91–2005/06) [5]

Рік	Дитячі музичні школи	Школи мистецтв	Дитячі художні школи	Хореографічні школи
1990/91	1204	110	126	5
1995/96	1201	244	138	10
2000/01	1036	307	130	9
2005/06	966	370	124	12

Скорочення мережі дитячих музичних шкіл та паралельне більш ніж утричі зростання кількості шкіл мистецтв засвідчили перехід до нової організаційної моделі початкової мистецької освіти. Інтегровані школи, що поєднували музичний, художній, хореографічний і театральний напрями, стали гнучкішою формою, яка відповідала потребам громад, сприяла синтезу мистецтв, оптимізувала ресурси й розширювала доступність освіти у менш забезпечених регіонах.

На Харківщині ця інтегративна тенденція проявилася особливо виразно завдяки потужним художньо-музичним традиціям, культурній інфраструктурі та методичному впливу вищих мистецьких інституцій. Водночас художні школи регіону зберегли окремий статус і класичну академічну модель, що спиралася на традицію школи М. Раєвської-Іванової та художнього училища. Це забезпечило стабільний контингент учнів і високу якість академічної підготовки, завдяки чому художні школи залишалися ключовими осередками професійного мистецького розвитку.

Середня спеціальна мистецька освіта Харківщини у кінці ХХ – на початку ХХІ століття стала більш різноманітною та структурно диференційованою порівняно з радянським періодом. Її основу традиційно формували два провідні заклади – Харківське музичне училище ім. Б. Лятошинського та Харківське художнє училище, що мають тривалу історію і сформовані академічні школи. Музичне училище забезпечувало підготовку інструменталістів, вокалістів, диригентів і музикознавців, спираючись на консерваторські традиції. Художнє училище, спадкоємець школи М. Раєвської-Іванової, зберігало академічні принципи викладання рисунку, живопису, композиції, скульптури та декоративно-ужиткового мистецтва, відіграючи ключову роль у формуванні регіональної художньої школи.

У період трансформацій 1990-х – 2000-х років мережа середньої мистецької освіти розширилася за рахунок спеціалізованих фахових коледжів. Важливе місце посів Харківський фаховий вищий коледж мистецтв – заклад, що готував фахівців із народної хореографії, сценічного мистецтва, естрадного співу, інструментального виконавства та культурно-мистецького менеджменту й забезпечував кадрами школи мистецтв та культурні установи області. Доступність мистецької освіти в територіальному розрізі посилював Лозівський фаховий вищий коледж мистецтв – регіональний центр підготовки для громад за межами Харкова.

У сукупності ці заклади формували стійку та функціонально диференційовану підсистему середньої мистецької освіти, у межах якої музичний коледж забезпечував високий рівень виконавської та теоретичної підготовки, художній коледж – академічну школу образотворчого мистецтва, а фахові коледжі – кадри для хореографічних, театральних та естрадних напрямів. На думку В. Кушніра, саме училища забезпечували необхідну наступність мистецької освіти, виступаючи містком між початковою та вищою ланками й підтримуючи стабільність регіонального кадрового потенціалу [8].

У результаті середня ланка мистецької освіти Харківщини відігравала системоутворюючу роль, забезпечуючи тяглість традицій, професійну підготовку та цілісність мистецької вертикалі в умовах соціально-економічних змін.

Вища мистецька освіта Харківщини кінця ХХ – початку ХХІ століття формувала верхній рівень регіональної мистецької вертикалі та забезпечувала концептуальну, методичну й кадрову підтримку для всієї мережі мистецьких шкіл і середніх спеціальних навчальних закладів. Її основу становили три надзвичайно важливі заклади: Харківська державна академія дизайну і мистецтв (ХДАДМ), Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського (ХНУМ) та Харківська державна академія культури (ХДАК). Кожен із них виконував функції, що мали системний вплив на розвиток мистецької освіти області. ХДАДМ у 1990-х – 2000-х роках залишалася провідним центром художньої та дизайнерської освіти, забезпечуючи підготовку фахівців з образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну. Заклад виконував методичну функцію, підтримуючи педагогів художніх шкіл і впливаючи на формування регіональної художньої школи, що підкреслює С. Волков [3]. ХДАДМ зберігала статус провідного осередку художньої та дизайнерської освіти й виконувала методичну функцію, підтримуючи педагогів художніх шкіл і впливаючи на розвиток регіональної художньої традиції. ХНУМ забезпечував підготовку фахівців музично-театрального профілю й формувал педагогічний корпус музичних шкіл, оновлюючи методичні підходи через конкурси, майстер-класи та публічні заходи. ХДАК доповнювала систему підготовкою кадрів у хореографії, естрадному мистецтві,

режисурі й народній творчості, забезпечуючи культурно-освітні установи регіону кваліфікованими фахівцями. Сукупна діяльність цих закладів – освітня, методична й наукова – підтримувала кадрову стабільність, узгодженість змісту та розвиток мистецької вертикалі в умовах соціально-економічних змін, забезпечуючи її стійкість і професійну тяглість.

Структурна завершеність мистецької освіти Харківщини забезпечувала природну вертикальну інтеграцію – від початкової до вищої ланки. Ієрархічна побудова закладів і тяглість професійних традицій дозволяли учням проходити весь освітній маршрут у межах регіону, що підтримувало наступність змісту, узгодженість програм і стабільний кадровий резерв. Взаємодія між рівнями спиралась на педагогічні практики, спільні культурні події, методичні семінари та постійний професійний діалог. Ключову роль у збереженні стійкості вертикалі відігравали заклади вищої мистецької освіти, які формували методичну базу, професійну культуру викладачів і науково-освітнє середовище, здатне підтримати шкільну та коледжну мережу в умовах суспільних змін. Сукупність цих факторів забезпечила Харківщині одну з найбільш стабільних і збалансованих мистецьких систем в Україні наприкінці XX – на початку XXI століття.

Узагальнюючи результати аналізу, доцільно подати структуру мистецької мережі у вигляді систематизованої класифікації, яка відображає як традиційно сформовані елементи мистецької вертикалі, так і зміни, що відбулися упродовж досліджуваного періоду (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація мистецьких закладів Харківщини за рівнем, профілем та інституційними функціями

Рівень освіти	Типи закладів	Представники (Харківщина)	Профільна спеціалізація	Функціональна роль у регіональній системі
1	2	3	4	5
Початковий рівень	Дитячі музичні школи	Мережа ДМШ м. Харкова та районних центрів	Музичне мистецтво, виконавські спеціальності	Базова підготовка, формування первинних навичок
	Дитячі художні школи	Харківська ДХШ, школи Ізюма, Чугуєва тощо	Образотворче мистецтво	Академічні основи художньої підготовки
	Школи мистецтв	Численні ШМ у регіоні	Інтегровані напрями (музика, живопис, хореографія, театр)	Поліхудожня підготовка, мультидисциплінарність
Середній фаховий рівень	Музичний коледж	Харківський музичний фаховий коледж ім. Лятошинського	Музичне мистецтво, виконавська та педагогічна підготовка	Кадрове забезпечення музичних шкіл, підготовка викладачів

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5
	Художній коледж	Харківське художнє училище	Академічне образотворче мистецтво	Формування художньої школи регіону, кадрова підготовка
	Фаховий коледж мистецтв	Харківський фаховий вищий коледж мистецтв	Хореографія, режисура, сценічне мистецтво, естрада	Кадрове забезпечення хореографічних, театральних напрямів
	Регіональний коледж	Лозівський фаховий вищий коледж мистецтв	Мистецькі та культурно-освітні напрями	Доступність мистецької освіти в громадах
Вища мистецька освіта	Академічний художній профіль	ХДАДМ	Образотворче мистецтво, дизайн	Методичний центр, наукова база, підготовка педагогів
	Музичний і театральний профіль	ХНУМ ім. Котляревського	Музика, театр, диригування, вокал	Центр професійної підготовки, експертно-методична підтримка
	Мистецтво хореографії та режисури	ХДАК	Хореографія, естрада, режисура, народна творчість	Забезпечення кадрів для шкіл мистецтв та культурних центрів

Запропонована класифікація мистецьких закладів Харківщини у табл. 2 є удосконаленою, оскільки поєднує історично сформовану структуру мистецької освіти регіону з новими інституційними компонентами, що з'явилися внаслідок реформ початку XXI століття. Вона охоплює не лише традиційні музичні та художні школи й академічні училища, а й сучасні фахові коледжі мистецтв, що відображає реальну структуру мережі після трансформацій 1990–2000-х років. Класифікацію розширено з урахуванням спеціалізацій, які активно розвинулися в новітній період, зокрема сценічного мистецтва, хореографії, естрадного співу та культурно-мистецького менеджменту, що дозволяє репрезентувати систему як багатопрофільну та інституційно диференційовану. Ключовою є побудова за освітніми рівнями, що дає можливість чітко простежити вертикальну наступність між початковою, середньою та вищою ланками та визначити функціональну роль кожної з них. На відміну від попередніх підходів, які розглядали окремі типи закладів ізольовано, ця модель демонструє інтегровану логіку функціонування мистецької вертикалі. Додатковою перевагою є врахування територіального аспекту – включення закладів малих міст і громад, що дозволяє оцінити доступність освіти та специфіку просторового розподілу мистецьких інституцій у регіоні.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведений аналіз дозволив установити, що мистецька вертикаль Харківщини наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття функціонувала як цілісна, структурно узгоджена та історично сформована система, у межах якої початковий, середній і вищий рівні освіти взаємодіяли на засадах спадковості змісту, кадрової

безперервності та методичної підтримки. Її стійкість визначали міцні мистецькі традиції регіону, розвинена мережа закладів і системотворча роль вищих інституцій, які забезпечували методичний і науковий супровід усієї освітньої вертикалі.

Особливе значення виявила запропонована класифікація мистецьких закладів Харківщини. Вона поглиблює розуміння регіональної освітньої структури завдяки комплексному охопленню сучасних інституційних форм – від класичних музичних і художніх шкіл до фахових коледжів та провідних мистецьких академій. На відміну від попередніх підходів, де аналіз здійснювався переважно за видами закладів, класифікація вибудовує логіку мистецької освіти у вертикальному розрізі, демонструючи функціональні ролі кожного рівня та механізми їхньої взаємодії. Важливо, що вона враховує не лише типологічні, але й територіальні відмінності, дозволяючи оцінити реальну доступність мистецької освіти у громадах та інституційну повноту регіональної мережі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з уточненням і поглибленням класифікаційної моделі, зокрема шляхом включення показників ресурсного забезпечення, демографічної динаміки та цифрових трансформацій мистецької освіти. Доцільними є також порівняльні дослідження мистецьких вертикалей інших регіонів України, вивчення механізмів взаємодії між рівнями освіти в умовах децентралізації та аналіз професійних траєкторій випускників мистецьких закладів. Це дозволить сформувати більш точні інструменти для прогнозування розвитку мистецької мережі та розроблення регіональних стратегій її модернізації.

Література

1. Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у XX столітті: документи, матеріали і коментарі. Луганськ : Інститут педагогіки НАПН України, 2013. 680 с.
2. Бояринцева М. В., Ковальчук Л. Ю. Педагогічні умови формування естетичної культури учнів. *Естетичне виховання дітей та молоді*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 44–52.
3. Волков С. М. Інституалізовані соціокультурні системи: регіональна специфіка та динаміка. Київ : Інститут культурології НАМ України, 2010. 248 с.
4. Говтур Н. П. Мистецька освіта в системі загальної середньої освіти України у XX столітті : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 258 с.
5. Державна служба статистики України. Дані про мережу мистецьких шкіл України (1991–2018). Київ : Держкомстат, 2019.
6. Дубасенюк О. А., Сидорчук Н. Г. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с.
7. Зязюн І. А. Естетичні регулятиви педагогічної майстерності. У: Естетичне виховання дітей та молоді. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14–22.
8. Кушнір В. М. Профільне навчання в історії розвитку вітчизняної школи (друга половина XIX–XX ст.). Умань : Сочінський, 2016. 418 с.
9. Лаврут О. О. Активність школярів Української РСР у другій половині 1940-х – наприкінці 1980-х рр. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2021. Т. 32 (71), № 3. С. 88–95.
10. Мистецька освіта в Україні: історія і сучасність / За ред. Л. Масол. Київ : Либідь, 2009. 320 с.
11. Музично-педагогічні системи та концепції XX століття : підручник / Салдан С. О., Король О. М., Тайнель Е. З. та ін. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 328 с.
12. Отич О. М. Сутність та складові художньо-естетичної культури особистості. *Естетичне виховання дітей та молоді*. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 44–52.
13. Пелешок Ю. А. «Школа емоційного життя» у педагогічних поглядах В. Сухомлинського. *Естетичне виховання дітей та молоді*. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 151–156.
14. Супрун М. О., Шевченко В. М. Реформування освіти в Україні в галузі диференціації та індивідуалізації. Київ : Інститут педагогіки, 2018. 224 с.
15. Шарненкова Т. О. Професійно-педагогічна майстерність учителя у мистецькій освіті. *Естетичне виховання дітей та молоді*. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 167–173.
16. Юхименко К. О. Музична педагогіка в Україні у XX столітті. Київ : Педагогічна думка, 2010. 278 с.

References

1. Berezivska, L. D. (2013). *Reformy shkilnoi osvity v Ukraini u XX stolitti: Dokumenty, materialy i komentari* [School education reforms in Ukraine in the 20th century: Documents, materials and commentaries]. Luhansk : Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine [in Ukrainian].
2. Boiaryntseva, M. V., & Kovalchuk, L. Yu. (2012). Pedahohichni umovy formuvannia estetychnoi kultury uchniv [Pedagogical conditions for developing students' aesthetic culture]. In *Estetychne vykhovannia ditei ta molodi – Aesthetic education of children and young people* (pp. 44–52). Zhytomyr : ZhDU Publ. [in Ukrainian].
3. Volkov, S. M. (2010). *Instytutalizovani sotsiokulturni systemy: Rehionalna spetsyfika ta dynamika* [Institutionalized sociocultural systems: Regional specificity and dynamics]. Kyiv : Institute for Cultural Research of the National Academy of Arts of Ukraine. [in Ukrainian].
4. Hovtur, N. P. (2007). *Mystetska osvita v systemi zahalnoi serednoi osvity Ukrainy u XX stolitti* [Art education in the system of general secondary education of Ukraine in the 20th century]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2019). *Dani pro merezhu mystetskykh shkil Ukrainy (1991–2018)* [Data on the network of art schools of Ukraine (1991–2018)]. Kyiv: Derzhkomstat [in Ukrainian].
6. Dubaseniuk, O. A., & Sydorchuk, N. H. (2012). *Estetychne vykhovannia ditei ta molodi: Teoriia, praktyka, perspektyvy rozvytku* [Aesthetic education of children and youth: Theory, practice, developmental perspectives]. Zhytomyr : ZhDU Publ. [in Ukrainian].
7. Ziazun, I. A. (2012). Estetychni rehuliatyvy pedahohichnoi maisternosti [Aesthetic regulators of pedagogical mastery]. In *Estetychne vykhovannia ditei ta molodi – Aesthetic education of children and young people* (pp. 14–22). Zhytomyr : ZhDU Publ. [in Ukrainian].
8. Kushnir, V. M. (2016). *Profilne navchannia v istorii rozvytku vitchyznianoï shkoly (II polovyna XIX – XX st.)* [Profile education in the history of the national school (late 19th – 20th century)]. Uman: Sochinskyi [in Ukrainian].
9. Lavrut, O. O. (2021). Aktyvnist shkoliariv Ukrainskoi RSR u druhii polovyni 1940-kh – naprykintsi 1980-kh rr. [Activity of schoolchildren of the Ukrainian SSR from the late 1940s to the late 1980s]. *Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernadskoho. Seriya: Istorychni nauky – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Historical Sciences*, 32(71/3), 88–95 [in Ukrainian].
10. Masol, L. (Ed.). (2009). *Mystetska osvita v Ukraini: Istoriia i suchasnist* [Art education in Ukraine: History and modernity]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
11. Saldan, S. O., Korol, O. M., & Tainel, E. Z. (2016). *Muzychno-pedahohichni systemy ta kontseptsii XX stolittia* [Music-pedagogical systems and concepts of the 20th century]. Lviv : Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
12. Otych, O. M. (2012). Sutnist ta skladovi khudozhno-estetychnoi kultury osobystosti [Essence and components of the artistic and aesthetic culture of personality]. In *Estetychne vykhovannia ditei ta molodi – Aesthetic education of children and young people* (pp. 44–52). Zhytomyr : ZhDU Publ. [in Ukrainian].
13. Peleshok, Yu. A. (2012). “Shkola emotsiinoho zhyttia” u pedahohichnykh pohliadakh V. Sukhomlynskoho [“School of emotional life” in the pedagogical views of V. Sukhomlynskyi]. In *Estetychne vykhovannia ditei ta molodi – Aesthetic education of children and young people* (pp. 151–156). Zhytomyr : ZhDU Publ. [in Ukrainian].
14. Suprun, M. O., & Shevchenko, V. M. (2018). *Reformuvannia osvity v Ukraini v haluzi dyferentsiatsii ta indyvidualizatsii* [Educational reforms in Ukraine in the field of differentiation and individualization]. Kyiv : Institute of Pedagogy [in Ukrainian].
15. Sharmenkova, T. O. (2012). Profesiino-pedahohichna maisternist vchytelia u mystetskii osviti [Professional-pedagogical mastery of the teacher in art education]. In *Estetychne vykhovannia ditei ta molodi – Aesthetic education of children and young people* (pp. 167–173). Zhytomyr : ZhDU Publ. [in Ukrainian].
16. Yukhymenko, K. O. (2010). *Muzychna pedahohika v Ukraini u XX stolitti* [Music pedagogy in Ukraine in the 20th century]. Kyiv : Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

Achkasova O.

PhD in Economics, Associate Professor
 Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
 oksana.achkasova@hneu.net
 orcid.org/0000-0001-7137-3996

Danylov V.

Applicant for the third (educational and scientific) level of higher education
 Mykola Gogol Nizhyn State University, Nizhyn, Ukraine
 vitality.pochta.pisma@gmail.com
 orcid.org/0009-0001-8486-1195

**ARTISTIC VERTICAL OF KHARKIV REGION: DEVELOPMENT OF PRIMARY,
 SECONDARY AND HIGHER ART EDUCATION AT THE
 END OF THE 20TH – BEGINNING OF THE 21ST CENTURY**

The purpose of the study is to provide a comprehensive analysis of the development of the Kharkiv region's arts education vertical in the late twentieth – early twenty-first centuries, taking into account its structural characteristics, dynamics, and interrelations between the primary, secondary specialized, and higher levels of arts education, as well as identifying the factors that ensured the stability of this system under post-Soviet transformations. The methodological framework is based on the historical-genetic and comparative methods, the structural-functional approach, institutional analysis, and content analysis of scholarly works, which together made it possible to trace the evolution of arts training, determine the mechanisms of its continuity, and reconstruct the actual configuration of the region's educational network.

The results reveal the historical foundations of artistic and musical education in the Kharkiv region, outline the influence of M. Raievska-Ivanova's art school and the musical institutions of the late nineteenth – twentieth centuries on the formation of local traditions, and analyze the development of primary arts education, which remained the most stable and numerous segment due to the combination of individual instruction, collective forms of training, and a strong methodological base. It is demonstrated that in the 1990s–2000s arts education experienced a significant expansion of educational directions and a shift toward an integrated model of schools of arts, reflecting community needs and nationwide trends toward the synthesis of the arts.

The study highlights the structural differentiation of secondary specialized arts education, represented by traditional academic colleges and newly established professional colleges, which functioned as a bridge between the primary and higher levels and ensured regional staff stability. The role of higher arts institutions – the Academy of Design and Arts, the University of Arts, and the Academy of Culture – is revealed as foundational to the professional, academic, and methodological underpinnings of the arts education vertical, influencing curriculum updates, teacher training, and the development of artistic and aesthetic practices.

The scientific novelty lies in the improved classification of arts institutions in the Kharkiv region, achieved through consideration of the contemporary institutional configuration, expanded specialization, and territorial distinctions, as well as in the first comprehensive interpretation of the arts education vertical as a coherent system that ensures content continuity, staff succession, and methodological coherence across educational levels.

The practical significance of the study lies in its applicability for forecasting the development of the arts education network, optimizing its structure, modernizing curricula, and designing regional strategies to support arts institutions in the context of current sociocultural challenges.

It is concluded that the artistic vertical of the Kharkiv region at the end of the 20th – beginning of the 21st century is one of the most stable and balanced in Ukraine's educational landscape. Its development was grounded in deep historical traditions, a strong pool of qualified educators, active involvement of higher art institutions, and the ability of the regional educational network to adapt to new sociocultural conditions.

***Key words:** art education, Kharkiv region, artistic vertical, primary art training, secondary specialized art education, higher art education, institutional structure.*